

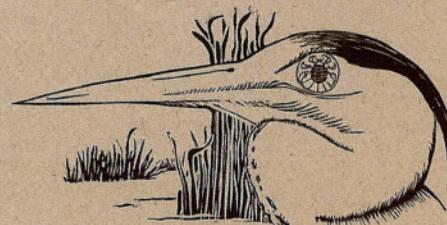
Het Utrechtse Grafisch Gezelschap De Luis, 1960-1980

Volgende maand opent een overzichtstentoonstelling en verschijnt er een boek over het Utrechtse Grafische Gezelschap De Luis. De activiteiten van deze 'individualisten in clubverband' zorgden ervoor dat in de tweede helft van de vorige eeuw de belangstelling voor moderne grafische kunst in ons land aanzienlijk toenam.

DE LUIS NU BIJ DE REIGER

(Voorheen bij de Toer)

Dolf Zwerver, Slachters Keesje
Henc Th. J. F. van Maarseveen
Gerard van Rooy, Peter Vos
William D. Kuik, Toon Jansen
Jaap Hillenius, Charles Donker

BURGEMEESTER REIGERSTRAAT 3 UTRECHT
de tentoonstelling is van 5 tot en met 31 december geopend van 13-14
uur, tevens vrijdag van 20-22 uur en 2 de kerstdag, zondags gesloten.

Gerard van Rooy (linoleumsnede) en Toon Jansen (boekdruk), Affiche tentoonstelling De Luis nu bij De Reiger, linoleumsnede, 1969.

□ COLLECTIE SCHOUTEN

Luizen in de pels van de moderne kunst

Henc van Maarseveen, Abstracte compositie, linoleumsnede, 1965.

□ COLLECTIE SCHOUTEN

'De Luis is oninteressant gebleven. Heeft als gezelschap niks te betekenen gehad. [...] Maar als kunsthistorici straks in een fraai boek de belangrijkheid van De Luis mochten beschrijven, is dat van a tot z gelul.' (William Kuik - 1978)

'Eens zal met zilveren, wat zeg ik? met gouden lettertjes de geschiedenis worden geschreven van het Grafisch gezelschap De Luis, het unieke kunstenaarscollege dat voor een groot deel het gezicht van het Utrechtse kunstleven in de jaren '60 en '70 heeft bepaald.' (Hans van Straten - 1981).¹

Twee uitspraken, twee tegengestelde meningen. Is een van de twee waar en de ander dus niet? Of is het allemaal een kwestie van perspectief? Feit is dat tussen 1960 en 1980 een groep voornamelijk Utrechtse kunstenaars in gezelschapsverband heeft samengewerkt om grafische kunst te maken en te verspreiden.

Liefde voor grafische ambacht

In 1960 sloten William Kuik (later Dirkje Kuik, 1929-2008), J.H. Moesman (1909-1988) en Henc van Maarseveen (1926) zich aaneen en richtten het *Grafisch Gezelschap De Luis* op. Het was geen voor de hand liggende combinatie. De drie kunstenaars hadden ieder een geheel eigen artistieke benadering en beeldtaal. Moesman was surrealist en een uitmuntend kalligraaf, Kuik een beginnend graficus met een romantische inslag en een hang naar het verleden, terwijl

William D. Kuik, Schetsblad, bijlage bij 'Grafisch Gezelschap De Luis, tentoonstellingscatalogus Kunstzaal Van Stockum', Den Haag 1962, litho, 1962.

□ COLLECTIE SCHOUTEN

Van Maarseveen in geschrift en kunst streed voor een soevereine abstracte kunst. Er was echter één ding dat hen verbond: liefde voor het grafische ambacht, dat volgens hen te weinig waardering kreeg. De grafiek werd als moderne kunstvorm weinig beoefend en de traditionele grafische technieken dreigden vergeten te raken. Daar wilde het drietal wat aan doen. Ze kozen De Luis als naam, omdat ze wilden opereren als luizen in de pels van de moderne kunst.

De belangrijkste doelstelling, het bevorderen van de vrije grafische kunsten, probeerde het gezelschap te bereiken door zowel de productie als de verspreiding van grafiek te stimuleren. In een pand aan de Schalkwijkstraat - en later aan de Voorstraat - richtten ze een atelier in, waarvan ook andere kunstenaars gebruik konden maken. In Utrecht en elders in het land werden tentoonstellingen georganiseerd, maar de verspreiding van grafiek geschiedde vooral via een systeem van 'begunstigers'. Voor een klein bedrag konden die zich verzekeren van toezending van grafiek in velerlei vorm en in verschillende technieken, variërend van een nieuwjaarswens tot het *Luizencahier*, een bundeling van originele grafiek en literaire bijdragen.

Doel na 20 jaar bereikt

Het drietal Kuik, Moesman en Van Maarseveen wist tientallen kunstenaars aan te trekken als medewerker. Onder hen waren veel Utrechtse kunstenaars, zoals Charles Donker, Toon Jansen, Peter Vos en Gerard van Rooy. Later kwamen daar nog Henk van der Haar en Dolf Zwerver bij, maar ook een landelijk bekende kunstenaar als Jaap Hillenius. In totaal maakten deze kunstenaars in de twintig jaar van het bestaan van De Luis meer dan 150 prenten en kunstenaarsuitgaven speciaal voor de begunstigers. Ieder werkte voor zichzelf en er werden geen eisen gesteld aan techniek, stijl of voorstelling. In 1971 vond een verjonging van het gezelschap plaats. Nadat Moesman zich al in 1964 uit het bestuur had terug-

Roman Koot

Hoofd Publiekszaken en hoofdconservator Bibliotheek en Buitenlandse Kunst van het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie in Den Haag.

getrokken, maakten in 1971 Kuik en Van Maarseveen plaats voor Gerard van Rooy en Toon Jansen. In de jaren hierna intensiverde het aantal tentoonstellingen in het land, maar geleidelijk nam het aantal activiteiten af en aan het eind van de jaren zeventig werden de laatste prenten aan de begunstigers verstuurd. Het doel dat De Luis zich had gesteld, was eigenlijk ook bereikt: de belangstelling voor autonome grafiek was sterk gegroeid. Grafische ateliers en kunstuitlenen kwamen inmiddels aan de groeiende vraag van de kunstliefhebbers tegemoet.

Magische bijklank

De naam De Luis heeft in Utrecht een magische bijklank gekregen. Niet zo gek eigenlijk: Dirkje Kuik, J.H. Moesman, Charles Donker, Gerard van Rooy, Peter Vos en Dolf Zwerver behoren tot de belangrijkste Utrechtse kunstenaars van de tweede helft van de 20e eeuw. Hun kunstwerken én hun aanwezigheid in de stad hebben onmiskenbaar het gezicht van de Utrechtse kunstwereld mede bepaald. Landelijk is De Luis minder bekend. Met het boek en de overzichtstentoonstelling in Museum Het Rembrandthuis in Amsterdam zal het gezelschap ook buiten de Utrechtse stadsgrenzen aandacht krijgen. En dat is waar het William Kuik onder andere om te doen is geweest: een gezelschap dat landelijke en zelfs internationale uitstraling zou krijgen, door de productie en de verspreiding van ambachtelijke grafiek van het hoogste niveau te stimuleren. En hoewel de samenwerking tussen de kunstenaars in artistieke zin beperkt bleef - het waren 'individualisten in clubverband' - heeft De Luis een groot aantal kunstwerken nagelaten die onze aandacht verdienen.

Boek en expositie

De overzichtstentoonstelling van De Luis is van 6 september tot 16 november dagelijks van 10 tot 17 uur te zien in Museum Het Rembrandthuis, Jodenbreestraat 4 in Amsterdam. Ter gelegenheid van de expositie verschijnt bij de Hercules Segers Stichting, Amsterdam het boek *Grafisch Gezelschap De Luis 1960-1980: individualisten in clubverband* geschreven door Roman Koot, met medewerking van Saskia de Bodt, Inemie Gerards-Nelissen, Ria Laanstra en en Renske Suijver.

Noot

- 1 Citaten uit: Bibeb, 'William Kuik: "t is duidelijk dat de natuur zich vergist heeft"', *Vrij Nederland* 29 april 1978 en H.v.S[traten], 'Werk van "De Luis" te zien en te koop', *Utrechts Nieuwsblad* 15 mei 1981.